

Вереша Роман Вікторович,
завідувач кафедри кримінального
та адміністративного права Академії
адвокатури України, доктор юридичних
наук, професор

ДИНАМІКА КОРУПЦІЙНОЇ КРИМІНАЛЬНО ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Корупційна кримінально протиправна діяльність є одним із найбільш небезпечних проявів корупції, яка є невід'ємною складовою цього негативного явища. Такі кримінальні правопорушення підривають принцип верховенства права, послаблюють політичну стабільність і соціальну єдність, ускладнюють економічний розвиток, посягають на основи функціонування державного апарату. Зокрема, можна визначити прямий вплив засекреченості окремих справ, особливо міжнародного характеру, на рівень корупції, що у свою чергу негативно впливає на демократичні принципи та верховенство права і сприяє поширенню корупційних кримінальних правопорушень [1, с. 111]. Саме тому у переважній більшості держав підтримується позиція закріплення на законодавчому рівні окремих видів корупційних кримінальних правопорушень. Визначення шляхів запобігання вчиненню корупційних кримінальних правопорушень є особливо актуальним, оскільки сприятиме виробленню універсальних рекомендацій щодо боротьби із корупційними кримінально протиправними проявами як на міжнародному рівні, так і на рівні національного законодавства.

Корупція у цілому, і, зокрема, її складова – корупційні кримінальні правопорушення, не є сталим явищем. З кожним роком змінюються не лише кількісні, але і якісні показники, які характеризують дану сферу вчинення кримінальних правопорушень. Корупція має властивість не лише дуже швидко розповсюджуватися у сприятливих для неї умовах, але і пристосовуватися до якісних змін у суспільстві (соціально-економічних, політичних, культурних), що тягне за собою виникнення нових правопорушень, у тому числі і кримінально протиправних, корупційного характеру. З іншого боку, така кримінально протиправна діяльність не лише сама пристосовується до змін у суспільстві, але і здатна пристосовувати суспільство (окремі його сфери) для своїх потреб. А тому національні законодавці не завжди мають змогу відреагувати на виникнення нових корупційних кримінальних правопорушень настільки швидко, щоб виробити ефективні заходи запобігання їм на рівні кримінального законодавства. Це є ще одним аргументом на користь того, що у національному та міжнародному кримінальному законодавстві необхідно закріпити поняття корупційного кримінального правопорушення, оскільки це дозволить швидко ідентифікувати нові корупційні кримінальні правопорушення відповідно до закріплених на законодавчому рівні ознак.

Хоча корупційні кримінальні правопорушення мають тенденцію до розвитку разом із розвитком переважної більшості сфер життєдіяльності суспільства, є сфери державного регулювання, які визнаються найбільш корумпованими. Такими сферами є житлово-комунальна сфера, будівництво та сфера охорони здоров'я. До найбільш корумпованих сфер також можна віднести і сфери, пов'язані із фінансами, оборотом грошових коштів: це сфера розподілу бюджетних коштів (як на загальнодержавному рівні, так і на рівні влади на місцях), оскільки дозволяє накопичувати капітал приватними особами за допомогою корупційних схем; банківська сфера, корупційні кримінальні правопорушення в якій здійснюються за допомогою тісної співпраці урядових та банківських службових осіб, шляхом незаконного збагачення чи іншого отримання вигоди через створення банків, при роботі із позиками чи бюджетними коштами, штучне банкрутство, тощо; сфера приватизації державної власності, у якій корупційні кримінальні правопорушення пов'язані із незаконним збагаченням і отриманням вигоди; сфера державної власності, у якій здійснюється розкрадання, захоплення державних підприємств, незаконна приватизація державної власності. Також вагомий вплив на рівень корупції на національному рівні має вивіз капіталу за межі країни, чому сприяє значною мірою корупційна злочинність у фінансовому секторі державного управління.

Корупційні кримінальні правопорушення як складова частина корупції у цілому тісно пов'язані із організованою злочинністю, яка часто виходить за межі конкретної держави, завдяки чому боротьба із нею стає міжнародною проблемою. Наразі корупція є невід'ємною і важливою складовою організованої злочинності, оскільки завдяки корупційним кримінальним правопорушенням здійснюється фінансування та інше матеріальне забезпечення організованої злочинності, що сприяє здійсненню особливо небезпечних національних та міжнародних кримінальних правопорушень.

Зважаючи на суспільну небезпечність корупційних кримінальних правопорушень та їх широку розповсюдженість, практично всі країни мають інструмент для антикорупційної боротьби репресивними (каральними) засобами. Переважна більшість національних кримінальних кодексів різних країн містять норми, що встановлюють відповідальність за корупційні кримінальні правопорушення. До них, передусім, відносять кримінально протиправні діяння, пов'язані із одержанням, пропозицією неправомірної вигоди, підкупом, незаконним збагаченням.

Одним із основних детермінантів корупційних кримінальних правопорушень є особливості історичного розвитку країни [2, с. 61], протягом якого вироблялося та вкорінювалося ставлення до корупції як явища – не стільки позитивне, скільки терпиме, що певним чином сприяло розвитку цього явища. Серед інших можна виділити відсутність політичної волі у суспільстві, що обумовлює неможливість неупередженого застосування антикорупційних законів; високий рівень

бюрократії у сфері державного регулювання; низька заробітна плата державних службовців; низька ймовірність виявлення і покарання тих, хто вчинює корупційні кримінальні правопорушення; низький розвиток культури в усіх сферах суспільного життя та моральності у суспільстві. Все це виховує терпимість до корупції у суспільстві.

Враховуючи вказані детермінанти, засоби протидії будуть ефективними лише у тому випадку, якщо вони будуть спрямовані на подолання причин та умов корупційних кримінальних правопорушень на національному рівні. Такими можуть бути наступні: реалізація державою політики залучення до боротьби із корупційними кримінальними правопорушеннями інститутів громадського суспільства та населення, формування та встановлення контролю над корупцією; реалізація принципу відкритості та прозорості у діяльності органів державного та місцевого управління; контроль над діяльністю службових осіб, працівників економічного та фінансового секторів державного управління. Але головними серед заходів запобігання корупційним кримінальним правопорушенням повинні стати ті, що спрямовані на зміну свідомості осіб, які терпимо ставляться до корупції, формування політичної, економічної, правової, соціальної культури громадян. За таких умов кримінально-правові заходи боротьби із корупцією будуть ефективно застосовуватися на національному рівні. Ці заходи є універсальними і повинні знайти нормативно-правове закріплення у всіх державах, які мають на меті подолати корупційну кримінально протиправну діяльність.

Крім репресивних заходів боротьби із корупційними кримінальними правопорушеннями, які полягають у призначенні суворого кримінального покарання за ці кримінальні правопорушення, існують і менш кардинальні, але більш ефективні засоби – превентивні. Ці заходи можуть розроблятися у межах широкого кримінологічного дослідження, яке включає в себе аналіз показників корупції, їх детермінантів, динаміки тощо.

До конкретних стратегічних превентивних антикорупційних заходів відносять наступні: створення прозорості та відкритості державних витрат; скорочення бюрократії; встановлення міжнародних інституцій щодо розгортання інтелектуальних технологій.

одами запобігання та боротьби із корупційною кримінально протиправною діяльністю визнаються послідовна демократизація всіх сфер суспільного життя; публічність влади, прозорість прийняття державних та адміністративних рішень; розроблення ефективних механізмів щодо контролю діяльності органів державної влади для реалізації завдань громадянського суспільства; контроль за фінансовою діяльністю державних службовців (встановлення обов'язкового правила для державних службовців щодо надання детальної інформації щодо всіх фінансових активів, зобов'язань та зв'язків такої особи, звітність про доходи та комерційні операції і ризики, інформація про «зовнішній» дохід, продаж та купівлю будь-якого активу тощо).

Список використаних джерел

1. Martin Greg. Secrecy's Corrupting Influence on Democratic Principles and the Rule of Law // *International Journal For Crime, Justice And Social Democracy*, 2017, 6(4), p. 100–115.

2. Shashkova Anna. Russian specifics of combating corruption. // *Kutafin university law review*, Volume 2 May 2015 Issue 1(3), p. 52–67.

Вознюк Андрій Андрійович,

завідувач наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

НЕКОНСТИТУЦІЙНІСТЬ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ: АРГУМЕНТИ ТА КОНТРАРГУМЕНТИ

27 жовтня 2020 року відбувся потужний удар по механізму протидії корупції в Україні – Конституційний Суд України (далі – КСУ) прийняв рішення, яке призвело до часткової «паралізації» роботи НАЗК та «знищенні» окремих інструментів електронного декларування осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Рішення КСУ, зокрема передбачало визнання такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною) ст. 366-1 КК України [1].

В обґрунтуванні неконституційності цієї норми КСУ спирався на два аргументи:

І. Не дотримання принципів справедливості та пропорційності як елементів принципу верховенства права насамперед через недотримання критеріїв криміналізації діяння, описаного у ст. 366-1 КК України.

«За своєю правовою природою такі діяння *не здатні заподіяти істотної шкоди* фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі в обсягах, необхідних для визнання їх суспільно небезпечними...» [1]. «Встановлення кримінальної відповідальності за ці діяння є *надмірним покаранням* за вчинення цих правопорушень. Негативні наслідки, яких зазнає особа, притягнута до кримінальної

¹ Варто нагадати, що це не перше і, мабуть, не останнє рішення, що стосується механізму протидії корупції. До цього були такі факти:

1) визнання неконституційною норми про незаконне збагачення (ст. 368-2 КК України);

2) визнання неконституційним постановленням суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (ст. 375 КК України);

3) позбавлення НАБУ права подавати до суду позови про визнання недійсними угод;

4) визнання неконституційним призначення Ситника директором НАБУ.